

KIESRAAD

De Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Postbus 20350
2500 EJ 's-Gravenhage

Onderwerp

Advies over de wijziging van de Wet publieke gezondheid en de Kieswet vanwege de structurele grondslag voor het treffen van gezondheidsmaatregelen bij verkiezingen

Inleiding

In uw brief van 27 juni 2022 verzocht u de Kiesraad op korte termijn een advies uit te brengen over de eerste tranche van de aanpassing van de Wet publieke gezondheid en de Kieswet voor een versterkte pandemische paraatheid (hierna: het wetsvoorstel). In de Wet publieke gezondheid wordt ter voorbereiding op een infectieziekte die potentieel tot een pandemie kan uitgroeien een tweetal zaken geregeld. Allereerst worden algemene bevoegdheden gecreëerd voor bepaalde gezondheidsmaatregelen en ten tweede wordt het handhaven ervan in het wetsvoorstel geregeld.

Voor zover de maatregelen een impact kunnen hebben op de dag van stemming, gaat het op grond van de Wet publieke gezondheid mogelijk om een afstandsmaatregel, hygiënevoorschriften (inclusief persoonlijke beschermingsmiddelen), de beperkte openstelling van publieke plaatsen en een quarantaineplicht. De precieze uitwerking van de maatregelen op basis van de Wet publieke gezondheid wordt bepaald zodra zich een infectieziekte van die categorie voordoet. Dit wordt op dat moment gedaan in een ministeriële regeling.

De Kiesraad waardeert het dat hij in de gelegenheid wordt gesteld over het wetsvoorstel te adviseren. Het advies treft u hierbij aan. Iets meer dan twee weken geleden is de Kiesraad ambtelijk van uw voornemen om advies te vragen in kennis gesteld. Voor een voorstel dat de pandemische paraatheid juist buiten de crisissfeer wil oppakken, vindt de Kiesraad die korte termijn ongelukkig. De gevraagde adviestermijn geeft de Kiesraad weinig gelegenheid om het voorstel goed en gedegen te beoordelen. We hebben er desalniettemin voor gekozen wel een reactie te geven. De Kiesraad moet zich daarbij in dit advies beperken tot

KIESRAAD

Datum

27 juni 2022

Ons kenmerk

2022-0000343847

Inlichtingen

mr. R.N.A. Al
T 070-4266266

Blad

1 van 8

Bezoekadres

Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag

Postadres

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres

www.kiesraad.nl

E-mailadres

kiesraad@kiesraad.nl

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 8

datgene wat er volgens de Raad op hoofdlijnen nodig is om het verkiezingsproces pandemisch paraat te maken.

Samenvatting

Sinds de start van de Covid-19-pandemie zijn er met het oog op de bescherming van de publieke gezondheid diverse maatregelen genomen in het verkiezingsproces om het risico op verspreiding van het virus te verkleinen. Deze maatregelen hadden een tijdelijk karakter. De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport stelt nu voor om het stellen en handhaven van bepaalde maatregelen een permanente plek te geven in de Wet publieke gezondheid, zoals de hygiënevoorschriften voor in het stemlokaal of bij de openbare zittingen van het centraal stembureau. De uitwerking hiervan wordt in een ministeriële regeling bepaald zodra zich daadwerkelijk een infectieziekte voordoet die potentieel tot een pandemie kan uitgroeien.

De Kiesraad kan zich daarin vinden, maar vindt het niet proportioneel om kiezers die de hygiënevoorschriften niet naleven de toegang te ontzeggen zolang hun aanwezigheid de orde niet verstoort. De Kiesraad is van mening dat er niet al een wettelijke grondslag kan zijn om kiezers de toegang tot het stemlokaal te ontzeggen zonder een nadere uitwerking van de in het stemlokaal na te leven gezondheidsmaatregelen. Gezien het belang van de kiezer om in persoon aan de stemming deel te nemen is dat volgens de Kiesraad te ingrijpend.

In het wetsvoorstel is geregeld dat zorgverleners en mantelzorgers zich niet hoeven te houden aan een afstandsmaatregel. De Kiesraad adviseert om ook voor mensen die bijstand verlenen in het stemhokje een uitzondering in de wet op te nemen. Een andere uitzondering waar de Kiesraad aandacht voor vraagt is het vestigen van een stemlokaal in een gebouw dat niet openbaar is. Stemlokalen moeten altijd voor iedereen toegankelijk zijn.

Met het wetsvoorstel is het verkiezingsproces niet meteen tot in detail op een onvoorziene gezondheids crisis voorbereid. De Kiesraad verkent daarom in dit advies welke andere stappen er denkbaar zijn om te zorgen dat het verkiezingsproces op een pandemie is voorbereid. Verdergaande maatregelen kunnen volgens de Kiesraad het beste worden afgewogen op het moment dat een gezondheids crisis zich aandient. Voor minder vergaande oplossingen vindt de Kiesraad het verstandig om nu al wel in de Kieswet een voorziening op te nemen. Zo wordt gezorgd dat wettelijke bepalingen over de dag van stemming aansluiten bij eventuele gezondheidsmaatregelen. De Kiesraad adviseert bijvoorbeeld dat het identiteitsbewijs dan niet fysiek wordt overhandigd maar door de kiezer aan het stembureau wordt getoond.

Gelet op de onderlinge verantwoordelijkheidsverdeling binnen het kabinet zal de Kiesraad dit advies in afschrift aan minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties doen toekomen.

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 8

1. Bijzondere maatregelen en verkiezingen

Het kabinet houdt er rekening mee dat zich in de toekomst nieuwe infectieziekten kunnen aandienen die tot een pandemie kunnen uitgroeien. Het kabinet wil daarop anticiperen door de paraatheid tegen de gevolgen van een pandemie te versterken.¹ Het verkiezingsproces gaat ervan uit dat partijen, kandidaten en kiezers de ruimte hebben zich vrijelijk te bewegen en contact te maken. Maatregelen die in het kader van de pandemische paraatheid worden genomen, kunnen voor die vrijheid een belemmering vormen.

De Kiesraad heeft daarom in zijn advies van 18 juni 2020 aangegeven dat bepaalde maatregelen niet mogelijk zijn zonder wettelijke grondslag.² Vanwege het belang van verkiezingen voor het democratisch bestel mag daartoe niet lichtvaardig worden overgegaan. Voor zover bijzondere maatregelen in het verkiezingsproces vereist zijn, moeten deze volgens de Kiesraad steeds in samenhang worden gewogen met de kernwaarden van het verkiezingsproces.³ In verband met de bijzondere maatregelen op de dag van stemming achtte de Kiesraad met name de waarborgen transparantie, controleerbaarheid, stemvrijheid, stemgeheim en toegankelijkheid van belang.

2. Versterken pandemische paraatheid

In het voorliggende wetsvoorstel wordt een nieuwe categorisering van infectieziekten geïntroduceerd. Onder de hoogste categorie zouden infectieziekten vallen die in potentie tot een pandemie kunnen uitgroeien, zoals dat bijvoorbeeld bij de Covid-19-pandemie uiteindelijk het geval is geweest. Het aanmerken van een infectieziekte in de hoogste categorie, zorgt in dat stelsel automatisch voor de bevoegdheid om bij ministeriële regeling bepaalde maatregelen te formuleren ter bescherming van de publieke gezondheid. De handhaving ervan krijgt in de aanpassing van de Wet publieke gezondheid een wettelijke grondslag.

Voor zover de maatregelen voor kiezers gevolgen kunnen hebben bij de stemming, uitslagvaststelling en de voorafgaande kandidaatstelling, gaat het in het wetsvoorstel om een afstandsmaatregel, hygiënevoorschriften (inclusief persoonlijke beschermingsmiddelen), de beperkte openstelling van publieke plaatsen en een quarantaineplicht. In het wetsvoorstel worden inhoudelijk geen keuzes gemaakt hoe de gezondheidsmaatregelen precies moeten luiden. De uitwerking welke maatregelen precies noodzakelijk zijn, wordt in het voorgestelde stelsel namelijk gedaan op het moment dat de infectieziekte zich aandient en is afhankelijk van de aard en het verspreidingsrisico van de infectieziekte.

De Kiesraad waardeert het dat op deze manier het nemen van gezondheidsmaatregelen bij verkiezingen op een voorzienbare en flexibele manier wordt ingericht. Door de precieze uitwerking van deze gezondheidsmaatregelen later te doen wordt de geschiktheid van een maatregel altijd beschouwd in de

¹ *Kamerstukken II 2021/22, 25295, 1836.*

² Advies over de dag van stemming met bijzondere maatregelen in het kader van Covid-19 (advies van 18 juni 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 4-5.

³ Advies over de dag van stemming met bijzondere maatregelen in het kader van Covid-19 (advies van 18 juni 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 5-7.

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
4 van 8

context van de beoordeling van het gezondheidsrisico op dat moment. Toch kan er snel worden gehandeld in het geval zich een uitbraak aandient. Wel signaleert de Kiesraad dat de te stellen maatregelen op enkele punten de gelijke toegankelijkheid en controleerbaarheid van het proces zullen raken. Het gaat dan om de volgende onderwerpen.

2.1. Handhaving hygiënevoorschriften

Het wetsvoorstel bepaalt dat stembureauleden kiezers aanwijzingen kunnen geven om naleving van de maatregelen te verzekeren.⁴ Hieronder wordt ook verstaan de aanwijzing dat een persoon het stemlokaal niet mag betreden of moet verlaten. De Kiesraad is er geen voorstander van om zonder nadere uitwerking van de hygiënevoorschriften wel al in het wetsvoorstel op te nemen dat de verplichting hieraan te voldoen kan worden gehandhaafd door de kiezer de toegang tot het stemlokaal te ontzeggen of deze te verwijderen.

Een eerste argument hiervoor is dat de Kiesraad het een ingrijpende consequentie vindt voor zowel de kiezer als het betrokken stembureaulid. Het ontzeggen van de toegang raakt namelijk het belang van de kiezer om in persoon aan de stemming deel te kunnen nemen.⁵ Verwacht kan worden dat een kiezer die wordt geweigerd zich in dat belang geschaad voelt en daarvan tegenover het stembureau ook blijf zal geven. Ook bij de openbare zittingen van het hoofdstembureau en het centraal stembureau over de kandidaatstelling of de uitslagvaststelling kan de kiezer door strikte handhaving van de voorgeschreven maatregelen in zijn belang worden geschaad. Een inperking op deze rechten vindt de Kiesraad slechts dan gerechtvaardigd wanneer dat nodig is voor de bescherming van de publieke gezondheid en de gezondheidsmaatregel proportioneel is.⁶ Er moet in andere woorden geen andere maatregel denkbaar zijn die evenveel effect heeft maar beter rekening houdt met het belang van de kiezer. Ten aanzien van deze afweging kan in het wetsvoorstel nog geen keuze worden gemaakt. De concrete maatregelen worden immers niet in het voorstel uitgewerkt of aangekondigd. Reeds daarom acht de Kiesraad het ontzeggen van de toegang geen geschikt middel om voor naleving van de hygiënevoorschriften te zorgen.

Een tweede argument dat pleit tegen een zodanige handhaving van de hygiënevoorschriften in het stemlokaal, gaat over de uniformiteit van het proces. Het wetsvoorstel maakt het mogelijk dat in de uitwerking van de maatregelen ruimte is voor regionaal maatwerk en differentiatie in leeftijd.⁷ Dat kan betekenen dat kiezers in het ene deel van Nederland in het stemlokaal met andere maatregelen te maken kunnen krijgen. Of dat voor oudere kiezers in het stemlokaal andere maatregelen gelden dan voor jongere kiezers. Wanneer daaraan gekoppeld zou zijn de mogelijkheid om kiezers die de maatregelen niet nakomen de toegang te ontzeggen, is dat een bepalend onderscheid dat ten koste

⁴ Artikel III van het wetsvoorstel introduceert in de Kieswet artikel Z 11c.

⁵ Advies over de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 (advies van 7 september 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020.

⁶ Uiteraard geldt ook ten aanzien van gedetineerden of anderen in een gesloten instelling en kiezers die buiten Nederland wonen dat een inperking op het uitgangspunt gerechtvaardigd is.

⁷ Artikel 58e, eerste lid, van het wetsvoorstel.

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
5 van 8

gaat van de gelijkwaardigheid voor kiezers om op dezelfde wijze aan de verkiezing te kunnen deelnemen, waar zij ook wonen of hoe oud zij ook zijn.

Een derde argument dat de Kiesraad aanvoert tegen het ontzeggen van de toegang tot het stemlokaal gaat erover dat de praktijk de afgelopen jaren uitwees dat er ook andere maatregelen in het stemlokaal werden getroffen waardoor een weigering door een kiezer niet meteen een gezondheidsrisico voor anderen oplevert. Bijvoorbeeld door het reinigen van contactoppervlakten, het luchten van de ruimte, het plaatsen van schermen en het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen door stembureauleden. Het verspreidingsrisico kan dan beperkt blijven, zonder de inzet van de ingrijpende maatregel om kiezers de toegang te weigeren. Ook in de voorgestelde systematiek is dat een optie omdat het wetsvoorstel de verplichting bevat voor locatiebeheerders om voorzorgsmaatregelen te nemen.⁸

De Kiesraad roept op om een weigering van een kiezer om de verplichte maatregelen na te leven op een minder ingrijpende manier te behandelen en adviseert het wetsvoorstel daarop aan te passen. Volgens de Kiesraad moeten stembureauleden op een verstandige manier kunnen omgaan met een kiezer die niet wil voldoen aan de gestelde hygiënevoorschriften, zonder daarbij het belang van de kiezer zelf uit het oog te verliezen.⁹ Bijvoorbeeld door de kiezer te laten stemmen op een moment dat het minder druk is of door direct daarna contactoppervlakten te reinigen. De leden van het stembureau kunnen de kiezer wel vragen de maatregelen na te leven maar tot verwijdering van een kiezer uit het stemlokaal of het ontzeggen van de toegang zou volgens de Kiesraad alleen moeten worden overgegaan wanneer er sprake is dat de openbare orde in het gedrang komt.¹⁰ Tegen een ordeverstoring is momenteel de voorzitter van het stembureau al bevoegd om op te treden en is een aparte grondslag niet nodig.¹¹

2.2. *Afstandsmaatregel bij bijstandsverlening*

Verder is in het wetsvoorstel ten aanzien van het houden van een veilige afstand tussen personen bepaald dat deze verplichting niet geldt voor onder meer zorgverleners en mantelzorgers als zij daardoor niet hun taak op gepaste wijze kunnen uitoefenen.¹² De Kiesraad zou daaraan toegevoegd willen zien de bijstandsverlener in het stemlokaal. Kiezers die vanwege hun lichamelijke gesteldheid hulp behoeven bij het invullen van het stembiljet, kunnen door het stembureau namelijk worden toegestaan zich te laten bijstaan.¹³ De bijstandsverlener is niet altijd een zorgverlener of mantelzorger, maar kan bijvoorbeeld ook een familielid, kennis of stembureau lid zijn aan wie de kiezer deze taak toevertrouwt.

⁸ Op grond van artikel 58j van het wetsvoorstel.

⁹ Advies over de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 (advies van 7 september 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020.

¹⁰ Artikel Z 11c, eerste lid, van het wetsvoorstel. Ook de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 kent als term het 'geven van aanwijzingen', maar in de toelichting hierop werd al gezegd dat het eigenlijk ging om 'vragen'. Zie: *Kamerstukken II 2020/21*, 35590, 3.

¹¹ Artikel J 37 van de Kieswet.

¹² Artikel 58f van het wetsvoorstel.

¹³ Artikel J 28 van de Kieswet.

2.3. *Beperking openstelling publieke plaatsen*

In het wetsvoorstel wordt de grondslag gecreëerd voor het aanwijzen van publieke plaatsen die niet voor het iedereen toegankelijk zijn.¹⁴ De Kiesraad stelt het op prijs dat hier ten aanzien van stemlokalen een uitzondering is gemaakt. De Kiesraad vindt de openbaarheid van de stemming een groot goed zodat kiezers kunnen stemmen op de plek die hen goed uitkomt en iedereen het goede verloop van het verkiezingsproces in het stemlokaal kan waarnemen.¹⁵ Wel vraagt de Kiesraad aandacht voor het volgende. Het wetsvoorstel lijkt ervan uit te gaan dat een locatie *eerst* als stemlokaal in gebruik is en *daarna* wordt aangewezen als beperkt opengestelde plaats (in welk geval deze aanwijzing niet geldt ten aanzien van het stemlokaal en de toegangsruimten daartoe). Het zal echter vaker voorkomen dat een locatie eerst als beperkt toegankelijk wordt aangewezen en pas daarna zich de vraag voordoet of een locatie als stembureau kan worden gebruikt. Onduidelijk is of het voorgestelde artikel ook op die situatie ziet. Naar het oordeel van de Kiesraad zou de volgorde van de aanwijzingen als stemlokaal of als beperkt opengestelde plaats niet uit hoeven maken en gaat het erom dat als een ruimte als stemlokaal wordt aangewezen de beperkte openbaarheid van het gehele gebouw niet geldt voor het stemlokaal en de toegangsruimte(n) daartoe. Geadviseerd wordt dat te verduidelijken.

3. **Verkenning verdere voorbereidingen op een pandemie**

Met het wetsvoorstel wordt een eerste stap gezet naar een verkiezingsproces dat bestand is tegen onvoorziene gezondheids crises. De in het wetsvoorstel voorziene maatregelen zullen daarvoor niet altijd afdoende zijn. Zo is het denkbaar dat op het moment dat een crisis zich aandient ook opnieuw wordt nagedacht over enkele verdergaande, meer ingrijpende maatregelen in het verkiezingsproces en daarvoor opnieuw een tijdelijke grondslag wordt gecreëerd. Zo bevatte de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 bijvoorbeeld de mogelijkheid van vervroegd stemmen, een langere periode voor het afleggen van ondersteuningsverklaringen en een digitale mogelijkheid voor het indienen van bezwaren bij enkele openbare zittingen.

Naar het oordeel van de Kiesraad hoeven die maatregelen niet nu alvast een plek te krijgen in de wetgeving zodat hiervan een passende afweging kan plaatsvinden op het moment dat een gezondheids crisis zich aandient. Ook in de toelichting op het wetsvoorstel wordt onderkend dat ingrijpendere keuzes pas gemaakt moeten worden wanneer het potentieel van een infectieziekte zich ontwikkelt. Uiteraard is dat altijd een dilemma, want uitvoerders van het verkiezingsproces zijn erbij gebaat als al op voorhand duidelijk is welke maatregelen zullen gelden.¹⁶ Rond de organisatie van verkiezingen zullen de ervaringen van de afgelopen tijdelijke maatregelen op dat moment van pas komen.

¹⁴ Artikel 58h van het wetsvoorstel.

¹⁵ Advies over de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 (advies van 7 september 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 7.

¹⁶ De Kiesraad noemde eerder een termijn van ruim een half jaar. Zie: Advies over de dag van stemming met bijzondere maatregelen in het kader van Covid-19 (advies van 18 juni 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 7.

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
7 van 8

Ten aanzien van minder vergaande maatregelen is het volgens de Kiesraad verstandig om in de Kieswet een paragraaf op te nemen met maatregelen die van toepassing zijn wanneer er sprake is van een infectieziekte met pandemisch potentieel waarvoor op grond van de Wet publieke gezondheid maatregelen worden genomen.¹⁷ Het kabinet heeft hiertoe reeds de bereidheid getoond.¹⁸ Gelet op de onderlinge verantwoordelijkheidsverdeling tussen de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal de Kiesraad dit advies in afschrift aan laatstgenoemde doen toekomen.

3.1. Goed verloop van de dag van stemming

Het kan namelijk zijn dat een pandemie zich zeer kort voorafgaand aan een dag van stemming aandient. De bredere beoordeling welke verdergaande maatregelen genomen moeten worden, komt in dat geval te laat om nog praktisch bij die stemming te kunnen worden geïmplementeerd. Ook zal dan blijken dat de dan gestelde maatregelen op grond van de Wet publieke gezondheid in praktische zin niet goed aansluiten bij hoe de Kieswet het verloop van de stemming voorschrijft. Zo kunnen daar handelingen zijn voorgeschreven die niet uitgaan van het houden van een veilige afstand. Het wetgevingsproces om deze tegenstrijdigheden op te lossen is in het geval de stemming zeer snel aanstaande is, waarschijnlijk niet meer tijdig afgerond.

Nu het precieze gezondheidsrisico en de bijbehorende maatregelen niet bekend zijn, kan het in die paragraaf alleen gaan om afwijkingen die op zichzelf geen nadere afweging vragen van de rechten en belangen van kiezers en die de voortgang van de stemming tot doel hebben. Concreet adviseert de Kiesraad om in de Kieswet te bepalen dat:

- Het identiteitsbewijs niet fysiek wordt overhandigd, maar dat dit kan worden getoond zonder dat het bewijs daadwerkelijk aan het stembureau wordt overdragen. Dit is momenteel geregeld in de artikelen 11, 14 en 17 van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19.¹⁹
- Stembureauleden niet fysiek onderling de stempas uitwisselen wanneer zij beoordelen of de kiezer kan worden toegelaten. In artikel 8, derde en vierde lid, van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 is geregeld dat deze uitwisseling achterwege blijft en de stembureauleden die over de toelating beslissen deze handelingen geheel zelfstandig uitvoeren.²⁰
- Een andere locatie kan worden aangewezen voor de zitting van een stembureau, indien de beoogde locatie in overleg toch niet langer beschikbaar is. Het kan bijvoorbeeld zijn dat niet gefaciliteerd kan worden dat het stemlokaal toegankelijk is terwijl de rest van het gebouw niet langer voor het publiek is opengesteld. Momenteel is dit geregeld in artikel 5 van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19.

¹⁷ Met het oog op de bestrijding van een epidemie van een infectieziekte behorend tot groep A1 of een directe dreiging daarvan, zie artikel 58b van het wetsvoorstel.

¹⁸ *Kamerstukken II 2021/22, 35887, 9.*

¹⁹ In afwijking van de artikelen J 25, eerste lid, K 11, eerste lid en L 17, tweede lid, van de Kieswet.

²⁰ In afwijking van de artikelen J 24 en J 25 van de Kieswet.

Datum
27 juni 2022

Kenmerk
2022-0000343847

Onderdeel
Kiesraad

Blad
8 van 8

Mocht zich kort voorafgaand aan een dag van stemming een pandemie voordoen, dan is er minimaal geregeld dat eventuele maatregelen die uit het stelsel van de Wet publieke gezondheid volgen, aansluiten bij hoe de uitvoering van het verkiezingsproces in de Kieswet wordt voorgeschreven. Ook ten aanzien van onderdelen van buiten de Kieswet zijn zulke aanpassingen denkbaar, bijvoorbeeld waar het gaat om de uitzondering dat persoonlijke beschermingsmiddelen niet in het stemlokaal moeten worden beschouwd als verboden gezichtsbedekkende kleding.²¹

4. Wetstechniek

De voorgelegde wijziging bepaalt dat na artikel Z 11b van de Kieswet de paragraaf wordt ingevoegd over de handhaving van de maatregelen in het stemlokaal. De Kiesraad vindt deze positionering ongelukkig gelet op de chronologische opbouw van de Kieswet. De afdeling waarin hoofdstuk Z valt gaat over straf-, slot- en overgangsbepalingen. Mede gelet op de hiervoor geopperde suggesties ten aanzien van aanpassingen voor de dag van stemming, raadt de Kiesraad aan om de paragraaf te plaatsen in hoofdstuk J (de stemming). In dat hoofdstuk gaat het over de toelating van kiezers tot het stemlokaal en de handhaving van de orde in het stemlokaal. Voor de hoofdstembureaus en de centraal stembureaus kan een aparte grondslag worden gemaakt in de desbetreffende hoofdstukken.²²

Slot

De dag van stemming vervult een centrale rol in het democratisch bestel. Maatregelen die genomen worden ter bescherming van de publieke gezondheid, moeten daarop zo min mogelijk een belemmering vormen. Tegelijk is het belangrijk dat wanneer een pandemie zich aandient het proces zodanig bestendig is ingericht dat kiezers veilig aan de stemming kunnen deelnemen. Het voorgelegde wetsvoorstel brengt een balans aan tussen die uitgangspunten en legt een basis voor het nemen van bepaalde gezondheidsmaatregelen, zonder daarin nu al een inhoudelijke keuze te maken. De Kiesraad adviseert het wetsvoorstel op een aantal punten aan te passen, in het bijzonder op de manier waarop de handhaving op de naleving van de gezondheidsmaatregelen in het verkiezingsproces wordt vormgegeven. Volgens de Kiesraad is de handhaving ook op een manier in te richten dat dit in goede verhouding staat tot het belang van de kiezer om in persoon te stemmen.

DE KIESRAAD,
voor deze,

(was getekend)

W.J. Kuijken,
voorzitter

(was getekend)

P.J. Young,
secretaris-directeur

²¹ Het dragen van de voorgeschreven beschermingsmiddelen kan er niet toe leiden dat sprake is van een verboden gezichtsbedekking als bedoeld in artikel 1, eerste lid, van de Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding. Dit is momenteel geregeld in artikel 9, zevende lid, van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19.

²² De artikelen I 4 en S 2 kennen geen expliciete ordebevoegdheid, de artikelen O 1 en P 20 wel.